

POSTANOWIENIE

24 stycznia 2025 r.

Sąd Najwyższy w Izbie Cywilnej w składzie:

SSN Kamil Zaradkiewicz

na posiedzeniu niejawnym 24 stycznia 2025 r. w Warszawie
w sprawie z powództwa T.G., M.G.
przeciwko Bank S.A. w W.
o zapłatę i ustalenie,
na skutek skargi kasacyjnej Bank S.A. w W.
od wyroku Sądu Apelacyjnego w Białymstoku
z 14 czerwca 2023 r., I ACa 517/22,

1) odrzuca skargę kasacyjną co do pkt. I lit. a) wyroku Sądu Apelacyjnego w Białymstoku z 14 czerwca 2023 r. w części, w której zawiera prawo pozwanej wstrzymania się ze spełnieniem zasądzonego na rzecz powodów świadczenia do czasu zwrotu pozwanej kwoty 223 176,01 (dwieście dwadzieścia trzy tysiące sto siedemdziesiąt sześć i 1/100) zł lub zabezpieczenia roszczenia o zwrot tej kwoty,

2) odmawia przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania w pozostałym zakresie.

[M.O.]

UZASADNIENIE

Wyrokiem z 14 czerwca 2023 r. Sąd Apelacyjny w Białymstoku w sprawie z powództwa T.G. i M.G. przeciwko Bank S.A. w W. o zapłatę i ustalenie, na skutek

apelacji pozwanej od wyroku Sądu Okręgowego w Suwałkach z 31 grudnia 2021 r., I C 709/21, zmienił zaskarżony wyrok w punkcie II w ten sposób, że zasądził od pozwanej na rzecz powodów kwoty 75 404,86 zł oraz 33 905,18 CHF z ustawowymi odsetkami za opóźnienie od dnia 31 grudnia 2021 r. od dnia 12 września 2022 r. za jednoczesnym zwrotem przez powodów na rzecz pozwanego kwoty 223 176,01 zł lub zabezpieczeniem roszczenia o jej zwrot oraz w punkcie III o tyle, że zasądził od pozwanej na rzecz powodów kwotę 11 834 zł tytułem zwrotu kosztów procesu (pkt I), oddalił apelację w pozostałej części (pkt II), tytułem zwrotu kosztów instancji odwoławczej zasądził od pozwanej na rzecz powodów kwotę 8100 zł z ustawowymi odsetkami za opóźnienie od dnia 22 czerwca 2023 r. do dnia zapłaty (pkt III).

Pozwana wniosła skargę kasacyjną od wyroku Sądu II instancji, zaskarżając to orzeczenie w całości i wnosząc o jego uchylenie w całości i wydanie orzeczenia co do istoty sprawy poprzez uwzględnienie apelacji pozwanej, tj. oddalenie powództwa w całości; ewentualnie o uchylenie zaskarżonego wyroku w całości i wydanie orzeczenia co do istoty sprawy poprzez ustalenie dokładnych fragmentów postanowień umowy lub regulaminu, które należy uznać za abuzywne oraz stwierdzenie zakresu stosunku prawnego łączącego powodów z pozwaną a wynikającego z zawartej umowy, który w dalszym ciągu obowiązuje i w konsekwencji określenie wzajemnych świadczeń powodów i pozwanej istniejących w takim stosunku prawnym przy uwzględnieniu okoliczności wskazanych przez pozwaną w skardze; ewentualnie o uchylenie w całości zaskarżonego wyroku oraz o uchylenie w całości wyroku Sądu I instancji i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania Sądowi I instancji; ewentualnie o uchylenie zaskarżonego wyroku w całości i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania Sądowi II instancji. Ponadto, pozwana wniosła o zasądzenie solidarnie od powodów na swoją rzecz kosztów postępowania kasacyjnego, w tym kosztów zastępstwa procesowego w postępowaniu kasacyjnym według norm prawem przepisanych wraz z odsetkami w wysokości odsetek ustawowych za opóźnienie w spełnieniu świadczenia pieniężnego liczonymi od dnia uprawomocnienia się orzeczenia do dnia zapłaty.

Uzasadniając wniosek o przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania strona pozwana wskazała, że w sprawie występują istotne zagadnienia prawne, które skarżąca sformułowała w formie następujących pytań:

1) czy zgodnie z treścią art. 385² § 2 k.c. w zw. z art. 69 ust. 1 i 2 ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r. - Prawo bankowe (tekst jedn.: Dz.U. z 2024 r., poz. 1646, dalej: „pr. bank”) w zw. z art. 354 § 1 k.c. w razie uznania, że postanowienia umowy kredytu - na mocy której to umowy zgodnie z jej treścią, zaciągnięty kredyt mógł być od momentu zawarcia takiej umowy spłacany i wypłacony bezpośrednio w walucie obcej - odnoszące się do sposobu określania kursu waluty obcej (tabele kursów banku), stanowią niedozwolone postanowienie umowne i w konsekwencji nie wiążą konsumenta, taka umowa kredytu w pozostałej nieabuzywnej części, zgodnie z którą od momentu jej zawarcia kredyt mógł być spłacany i wypłacony bezpośrednio w walucie obcej, może wiązać strony w pozostałym zakresie, tj. w szczególności przy uwzględnieniu możliwości dokonywania rozliczeń stron umowy bezpośrednio w walucie udzielonego kredytu od momentu jej zawarcia za pośrednictwem konta walutowego kredytobiorcy?, a tym samym, czy umowa kredytu, która przewidywała jako zasadę wypłatę i spłatę kredytu w walucie obcej oraz w swej treści jednoznacznie określała kwotę kredytu w walucie obcej (a nie jak przy kredycie denominowanym albo indeksowanym w walucie krajowej), w której sąd uznał za abuzywne jedynie postanowienia subsydiarne takiej umowy kredytu tj. odwołujące się w swej treści do tabel kursowych banku (skorzystanie, z których to tabel kursowych stanowiło wyłącznie uprawnienie, a nie obowiązek kredytobiorcy i do swej skuteczności nie wymagało jakiegokolwiek akceptacji ze strony banku, tj. było dla banku wiążące), może w pozostałej części pozostać w mocy i być wykonywana zgodnie ze swoją (nieabuzywną) treścią tj. bezpośrednio w walucie obcej?

2) czy zgodnie z treścią art. 410 § 2 w zw. z art. 405 k.c., w razie uznania, iż umowa kredytu - na mocy, której to umowy zgodnie z jej treścią, zaciągnięty kredyt mógł być od momentu zawarcia takiej umowy spłacany i wypłacony bezpośrednio w walucie obcej - bez postanowień odnoszących się do sposobu określania kursu waluty, nie może być dalej wykonywana jak również, iż miejsca tych postanowień nie może zająć inny sposób określenia kursu waluty obcej wynikający z przepisów

prawa lub zwyczajów, a kredytodawca powinien zwrócić kredytobiorcy kwoty spłaconych rat, które zostały objęte żądaniem pozwu, to czy w przypadku, gdy spłaty były realizowane przez kredytobiorcę bezpośrednio w walucie kredytu, za pośrednictwem konta walutowego, świadczenie zwrotne kredytodawcy, które w wyroku zostało określone w walucie obcej, powinno nastąpić jednorazowo zbiorczo w walucie obcej zgodnie z treścią wyroku, czy w związku z faktem, iż spłaty kredytobiorcy bezpośrednio w walucie obcej odbywały się w okresie, w którym kurs waluty ulegał wahaniom, świadczenie zwrotne kredytodawcy powinno ulegać waloryzacji poprzez pomniejszenie tej kwoty i powinno zostać wypłacone w walucie PLN przy zastosowaniu kursu średniego NBP, z dnia płatności danej raty przez kredytobiorcę? A jeżeli nie, to w czy w przypadku zwrotu zbiorczo, jednorazowo wszystkich rat bezpośrednio w walucie obcej zgodnie z treścią wyroku, w przypadku wzrostu kursu waluty w okresie pomiędzy poszczególnymi świadczeniami kredytobiorcy, a jednorazowym świadczeniem zwrotnym kredytodawcy, po stronie kredytobiorcy powstanie nadmierne wzbogacenie wynikające z faktu, iż otrzymana waluta obca od kredytodawcy w przeliczeniu na PLN przedstawia wyższą wartość niż ta, która posłużyła do spłaty poszczególnych rat przez kredytobiorcę?

3) czy celem uznania danego postanowienia za niedozwolone w rozumieniu art. 385¹ § 1 k.c. w odniesieniu do umów - na mocy których to umów zgodnie z ich treścią, zaciągnięty kredyt mógł być od momentu zawarcia takiej umowy spłacany i wypłacony bezpośrednio w walucie obcej - do przyjęcia, iż przesłanka rażącego naruszenia interesów konsumenta została spełniona, wystarczającym jest hipotetyczne wykazanie, iż w danym stosunku prawnym zawarte są postanowienia, które naruszają interesy konsumenta, a sąd orzekający nie jest zobowiązany do weryfikacji powyższych twierdzeń, czy też koniecznym jest każdorazowe wykazanie przez powoda i weryfikacja przez sąd orzekający, iż w danej sprawie kwestionowane postanowienia rzeczywiście i faktycznie, a nie tylko hipotetycznie, rażąco naruszały interesy konsumenta, a w szczególności, iż dane postanowienia odbiegały rażąco na niekorzyść konsumenta w stosunku do standardowych warunków rynkowych z dnia zawarcia takiej umowy?

4) czy zgodnie z treścią art. 69 ust. 1 oraz 2 pr. bank., do ważności umowy kredytu - na mocy, której to umowy zgodnie z jej treścią, zaciągnięty kredyt mógł być od momentu zawarcia takiej umowy spłacany i wypłacony bezpośrednio w walucie obcej - koniecznym i wystarczającym jest jednoznaczne określenie wysokości i waluty zobowiązania w treści umowy czy też koniecznym jest, aby waluta płatności rzeczywiście uzyskanej przez kredytobiorcę od kredytodawcy była tożsama z walutą zobowiązania wskazaną w treści umowy (waluta długu), czy też zgodnie z art. 353¹ k.c. strony stosunku zobowiązaniowego mogą się umówić, iż realizacja zobowiązania nastąpi w innej walucie niż określona w umowie, a powyższe nie wpływa na ważność umowy kredytu walutowego, gdyż zarówno kwota jak i waluta kredytu zostały jednoznacznie wskazane w treści umowy?, a tym samym czy w sytuacji gdy zgodnie z treścią umowy kredytu, waluta zobowiązania została w umowie wyrażona w walucie obcej oraz zgodnie z jej postanowieniami rozliczenia stron mogły być dokonywane bezpośrednio w walucie obcej (tj. za pośrednictwem rachunku walutowego kredytobiorcy), natomiast kredytobiorca dokonywał rozliczeń/polecił ich dokonywanie w walucie PLN, powyższy fakt tj. odmienność waluty wyrażenia zobowiązania od waluty jego wykonania wpływa na ważność umowy kredytu, tj. czy można uzależniać fakt należytego spełnienia świadczenia jednej ze stron stosunku zobowiązaniowego (banku) od świadczenia/zachowania drugiej strony, której zachowanie determinowałoby fakt wykonania bądź niewykonania świadczenia przez pierwszą ze stron, w zależności od treści złożonej dyspozycji a sposób wykonania umowy (jeden z dwóch), a nie jej treść determinowałaby fakt zgodności lub nie umowy z ustawą?

5) czy zgodnie z art. 69 ust. 1 i 2 pr. bank. umowa kredytu, w której zobowiązania stron zostały wyrażone jednoznacznie w walucie obcej oraz świadczenia stron od momentu jej zawarcia, w związku z założeniem konta walutowego dla kredytobiorcy, mogły być wykonywane bezpośrednio w walucie kredytu (tj. zarówno na etapie wypłaty oraz spłaty kredytu), ale w której jednocześnie zawarto:

- uprawnienie wierzyciela do wskazania sposobu spełnienia świadczenia w postaci możliwości wypłaty kredytu po jego przeliczeniu z waluty obcej na PLN zgodnie z kursami publikowanymi w tabeli kursów banku,

oraz

- upoważnienie przemienne (*facultas alternativa*), uprawniające dłużnika tj. kredytobiorcę do spłaty rat kapitałowych i odsetkowych po ich przeliczeniu na PLN zgodnie z kursami publikowanymi w tabeli kursów banku, stanowi umowę kredytu o charakterze odmiennym od umowy kredytu denominowanego do waluty obcej oraz kredytu indeksowanego do waluty obcej, a tym samym do takiej umowy kredytu, w której zobowiązania stron zostały bezpośrednio wyrażone w walucie obcej, a zasadą było, iż kredytobiorca wypłaca i spłaca kredyt w tejże walucie obcej, nie mogą znaleźć zastosowania reguły interpretacyjne stosowane przy ocenie umowy kredytu denominowanego lub indeksowanego w związku z odmienną treścią i charakterem takich umów?

6) czy przyznając konsumentowi prawo do podjęcia przez konsumenta decyzji o skorzystaniu z ochrony wynikającej z zakazu stosowania klauzul abuzywnych, tj. prawo do wyrażenia świadomej woli utrzymania ich w mocy bądź woli ich wyeliminowania z treści stosunku prawnego, wynika również, iż konsument ma prawo dokonać wyboru pomiędzy przewidzianymi przez prawo sankcjami w związku z zastosowaniem klauzuli abuzywnej tj. np. prawo wyboru pomiędzy stwierdzeniem nieważności umowy w całości bądź dalszym obowiązywaniem umowy?, to jest czy konsument ma wyłącznie prawo do całościowego sprzeciwienia się pominięciu przez sąd klauzuli abuzywnej tj. wyrazić sprzeciw na zastosowanie wszystkich związanych z tym sankcji, a tym samym w sytuacji gdy konsument takiego sprzeciwu nie zgłosi tj. domaga się przyznania ochrony prawnej w związku z zastosowaniem klauzul abuzywnych, konsument nie może decydować o sposobie wyeliminowania takiej klauzuli (tj. np. poprzez stwierdzenie nieważności umowy bądź dalszego trwania umowy bez klauzul abuzywnych), a wyłączne prawo w tym zakresie należy do orzekającego sądu, który to możliwość utrzymania umowy w mocy powinien rozstrzygać w oparciu o kryteria obiektywne, a nie w oparciu o żądanie zgłoszone przez jedną ze stron, a tym samym sąd nie jest związany żądaniem konsumenta odnośnie sposobu eliminacji klauzuli abuzywnej z treści umowy?

7) czy zgodnie z treścią art. 69 ust. 1 oraz 2 pr. bank. oraz art. 353¹ k.c. umowa kredytowa, która od momentu jej zawarcia dopuszczała możliwość wypłaty oraz spłaty kredytu zarówno w walucie obcej oraz walucie polskiej (stosownie do dyspozycji kredytobiorcy i bez jakiegokolwiek ingerencji ze strony banku), dodatkowo zawierała postanowienia subsydiarne odwołujące się w swej treści do tabel kursowych banku (tj. skorzystanie, z których to tabel kursowych stanowiło wyłącznie uprawnienie, a nie obowiązek kredytobiorcy i do swej skuteczności nie wymagało jakiegokolwiek akceptacji ze strony banku, tj. było dla banku wiążące), a jednocześnie przewidywała jako zasadę wypłatę i spłatę kredytu w walucie obcej oraz w swej treści jednoznacznie określała kwotę kredytu w walucie obcej (a nie jak przy kredycie denominowanym albo indeksowanym w walucie krajowej), spełnia przesłanki z art. 69 ust. 1 oraz 2 pr. bank. i jednocześnie jest zgodna z art. 353¹ k.c.?

8) czy w przypadku, gdy żaden przepis prawa nie precyzuje w dniu zawarcia umowy, w tym umowy kredytowej treści i wymogów ewentualnego pouczenia przez przedsiębiorcę (tutaj bank) konsumenta o ryzyku walutowym, to jak szczegółowe powinno być takie pouczenie konsumenta o ryzyku walutowym, aby zostało uznane za wystarczające oraz czy kwestia poinformowania konsumenta o takim zjawisku jest istotna z punktu widzenia stwierdzenia nieważności postanowień umownych skoro przesłanką stwierdzenia nieważności postanowień umownych nie jest okoliczność w postaci świadomości występowania ryzyka walutowego, a tym bardziej tego, czy o takim ryzyku przedsiębiorca poinformował konsumenta?

Pozwana powołała się ponadto na potrzebę wykładni przepisów prawnych budzących poważne wątpliwości lub wywołujących rozbieżności w orzecznictwie sądów, tj.: art. 69 ust. 1 i 2 pr. bank.; art. 385¹ § 1 k.c. w zw. z art. 69 ust. 1 i 2 pr. bank; art. 385¹ § 1 i 2 pr. bank. w zw. z art. 69 ust. 1 i 2 pr. bank.; art. 385¹ § 1 k.c.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Skarga kasacyjna wniesiona przez pozwaną w zakresie, w jakim objęła zakresem zaskarżenia punkt I lit. a) zaskarżonego wyroku w części orzekającej o prawie pozwanej wstrzymania się ze spełnieniem zasądanego na rzecz

powodów świadczenia do czasu zwrotu pozwanej kwoty 223 176,01 zł lub zabezpieczenia roszczenia o zwrot tej kwoty, podlegała odrzuceniu.

Jedną z przesłanek dopuszczalności środka zaskarżenia jest interes prawny w zaskarżeniu. Dla jego powstania konieczne jest istnienie stanu pokrzywdzenia orzeczeniem (*gravamen*), który występuje, gdy zaskarżone orzeczenie narusza interesy skarżącego (uchwała składu siedmiu sędziów SN z 15 maja 2014 r., III CZP 88/13). Skarżący nie ma interesu prawnego w zaskarżeniu wyroku Sądu II instancji w odniesieniu do jego punktu I lit. a), gdyż cały ten punkt wynikał z częściowego uwzględnienia apelacji pozwanej. W szczególności należy wskazać, że Sąd *ad quem* skrócił w nim okres, za jaki powodom przysługują odsetki ustawowe za opóźnienie oraz uwzględnił zarzut zatrzymania zgłoszony przez pozwaną. Brak interesu prawnego w zaskarżeniu powoduje odrzucenie skargi kasacyjnej w odpowiedniej części jako niedopuszczalnej na podstawie art. 398⁶ § 3 k.p.c.

W pozostałym zakresie skarga kasacyjna nie kwalifikowała się do przyjęcia celem jej merytorycznego rozpoznania.

Głównym założeniem uzasadnienia wniosku o przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania jest teza, jakoby przedmiotem umowy kredytu zawartej przez strony postępowania nie był ani kredyt denominowany ani indeksowany, lecz kredyt walutowy. W ocenie Sądu Najwyższego stanowisko pozwanej jest niezasadne, ponieważ w punkcie 5.2 umowy kredytu, pomimo określenia w umowie kwoty kredytu w walucie CHF, wskazano, że uruchomienie kredytu nastąpi w transzach w wysokości nie większej niż 211 400 zł. W związku z powyższym w niniejszej sprawie umowa kształtowała w istocie między stronami stosunek zobowiązaniowy kredytu denominowanego. Ponadto, zgodnie z ustaleniami faktycznymi stanowiącymi podstawą zaskarżonego wyroku, którymi Sąd Najwyższy jest związany, powodowie potrzebowali środków na zakup lokalu mieszkalnego, który mieli nabyć za walutę PLN a nie CHF.

Okoliczność, że powodowie od samego początku mogli spłacać kredyt w walucie CHF nie powoduje, że zaciągnięty przez nich kredyt był kredytem

walutowym, skoro powodowie mogli również dokonywać spłat w walucie PLN i z tej możliwości korzystali.

W orzecznictwie Sądu Najwyższego wyjaśniono już także, że samo zapewnienie kredytobiorcy możliwości spłaty rat kredytu w walucie obcej nie uchyla abuzywności postanowienia dotyczącego spłaty rat kredytu w walucie krajowej, w wysokości zależnej od kursu waluty obcej określanego swobodnie przez bank (wyrok SN z 25 października 2023 r., II CSKP 820/23). W podobny sposób wypowiedział się TSUE wskazując, że włączenie do umowy zawartej z konsumentem dwóch alternatywnych warunków dotyczących wykonania tego samego obowiązku ciążącego na konsumentcie, z których jeden jest nieuczciwy, a drugi zgodny z prawem, pozwala danemu przedsiębiorcy na spekulowanie, że poprzez brak informacji, nieuwagę lub niezrozumienie konsument wykona dane zobowiązanie zgodnie z warunkiem, który powoduje znaczącą nierównowagę praw i obowiązków stron ze szkodą dla konsumenta. W związku z tym taki mechanizm umowny może sam w sobie mieć nieuczciwy charakter (wyrok TSUE z 21 września 2023 r., C-139/22, ECLI:EU:C:2023:692, pkt 55).

Z uwagi na to, że przedmiotem umowy kredytu zawartej przez strony był kredyt denominowany a nie walutowy, aktualne w niniejszej sprawie pozostają poglądy prezentowane w orzecznictwie w odniesieniu do umów kredytów denominowanych i indeksowanych.

W pierwszej kolejności należy podkreślić, że zgodnie z utrwalonym orzecznictwem Sądu Najwyższego postanowienia, które uprawniają bank do jednostronnego ustalenia kursów walut, są nietransparentne, ponieważ pozostawiają pole do arbitralnego działania banku i obarczają kredytobiorcę nieprzewidywalnym ryzykiem. W konsekwencji postanowienia umowy (regulaminu) określające zarówno zasady przeliczenia kwoty udzielonego kredytu na złotówki przy wypłacie kredytu, jak i spłacanych rat na walutę obcą, pozwalające bankowi swobodnie kształtować kurs waluty obcej, mają charakter niedozwolonych postanowień umownych (wyroki SN: z 22 stycznia 2016 r., I CSK 1049/14; z 1 marca 2017 r., IV CSK 285/16; z 24 października 2018 r., II CSK 632/17; z 13 grudnia 2018 r., V CSK 559/17; z 27 lutego 2019 r., II CSK 19/18; z 4 kwietnia

2019 r., III CSK 159/17; z 9 maja 2019 r., I CSK 242/18; z 29 października 2019 r., IV CSK 309/18; z 11 grudnia 2019 r., V CSK 382/18; z 30 września 2020 r., I CSK 556/18; z 2 czerwca 2021 r., I CSKP 55/21; z 27 lipca 2021 r., V CSKP 49/21; z 3 lutego 2022 r., II CSKP 415/22; z 18 sierpnia 2022 r., II CSKP 387/22). Sprzeczność z dobrymi obyczajami i naruszenie interesów konsumenta polega w tym przypadku na uzależnieniu wysokości świadczenia banku oraz wysokości świadczenia konsumenta od swobodnej decyzji banku, przy czym dla tej oceny nie ma znaczenia, czy bank w rzeczywistości z tej swobody korzystał, niekorzystnie kształtując pozycję konsumenta.

Źródłem abuzowności tego rodzaju postanowień jest również, a może przede wszystkim, nierównomierne rozłożenie pomiędzy stronami umowy ryzyka ekonomicznego związanego z ewentualną zmianą kursu waluty obcej. Z tego rodzaju nierównomiernym rozłożeniem ryzyka pomiędzy bankiem a konsumentami mamy do czynienia w niniejszym postępowaniu.

Ryzyko instytucji kredytowej (banku) jest bowiem bardzo ograniczone – to, że może ona uzyskać mniejszy zysk niż ustalony według kursu obowiązującego w dniu zawarcia umowy, jest w znacznej mierze przewidywalne i tylko nadzwyczajne sytuacje związane ze stanem gospodarki (kryzysy walutowe, krach giełdowy, wojna itp.) mogą doprowadzić do nadzwyczajnej zmiany na jego niekorzyść. Natomiast ryzyko konsumenta jest zasadniczo nieograniczone a wpływ na stopień tego ryzyka mają nie tylko zdarzenia o charakterze nadzwyczajnym, ale również zdarzenia o bardziej przewidywalnym charakterze. Sytuacja konsumenta zależy każdorazowo od wahań „w górę” kursu waluty indeksacji, przy czym umowa kredytu zawarta przez strony nie przewiduje żadnej górnej granicy tego kursu, po której osiągnięciu dalszy jego wzrost nie wpływa już na wysokość świadczeń spełnianych przez konsumenta na rzecz banku. Poprzez wyznaczenie takiej granicy strony umowy dzieliłyby między siebie ryzyko związane ze wzrostem kursu waluty indeksacji. Jest to tym istotniejsze, że umowa kredytu generuje długoterminowy stosunek prawny, w związku z czym znaczny wzrost kursu waluty obcej względem kursu z dnia zawarcia umowy kredytu powoduje, że zostają zaburzone proporcje pomiędzy łączną wysokością rat kapitałowo-odsetkowych spłaconych przez konsumenta a wysokością udostępnionego mu kapitału.

W ten sposób dochodzi do nierównomierności ryzyka, które z uwagi na przewidziany w umowie kredytu mechanizm dla przedsiębiorcy jest istotnie ograniczone, zaś dla konsumenta nieograniczone. Innymi słowy, każdy kurs „w górę” według istniejącego w umowie mechanizmu, a zatem zmiana niekorzystna ekonomicznie dla słabszej strony umowy, jest dla konsumenta wiążący (*ad infinitum*) bez względu na jego wysokość czy okoliczności zmiany i to w nieograniczonym zakresie, na co konsument w żadnym razie nie ma wpływu. Natomiast analogicznego ryzyka *ad infinitum* bank na siebie wobec konsumenta nie przyjmuje. Taka sytuacja ma miejsce w niniejszej sprawie i to właśnie przesądza o abuzywnym charakterze zawartych w umowie postanowień dotyczących indeksacji (zob. wyrok SN z 16 maja 2024 r., II CSKP 1305/22).

Ponadto, w orzecznictwie TSUE przyjmuje się, że celem dyrektywy 93/13 jest ochrona konsumenta i przywrócenie równowagi pomiędzy stronami poprzez wyłączenie zastosowania warunków uznanych za nieuczciwe przy jednoczesnym zachowaniu, co do zasady, ważności pozostałych warunków umowy (wyroki TSUE: z 23 listopada 2023 r., C-321/22, ECLI:EU:C:2023:911, pkt 91; z 29 kwietnia 2021 r., C-19/20, ECLI:EU:C:2021:341, pkt 72 i przywołane tam orzecznictwo). Chodzi przy tym o zastąpienie formalnej równowagi praw i obowiązków stron, ustanowionej w umowie, równowagą rzeczywistą, która przywraca równość stron (wyrok TSUE z 15 marca 2012 r., C-453/10, ECLI:EU:C:2012:144, pkt 28 i przywołane tam orzecznictwo).

Zastąpienie wyeliminowanych z umowy postanowień abuzywnych dotyczących zasad ustalania kursu waluty obcej innym sposobem ustalania tego kursu, np. kursem średnim Narodowego Banku Polskiego, co jest postulowane w wielu skargach kasacyjnych wnoszonych przez banki, nie doprowadziłoby do wprowadzenia rzeczywistej równowagi pomiędzy bankiem a konsumentem, ponieważ konsument dalej ponosiłby nieograniczone ryzyko związane ze wzrostem kursu waluty obcej. W umowie kredytu w dalszym ciągu nie byłoby bowiem postanowienia limitującego ryzyko ekonomiczne po stronie konsumenta. Zmieniłby się bowiem wyłącznie sposób ustalania kursu waluty obcej, co jest niewystarczające do uznania, że pozycja banku i konsumenta stała się równorzędna.

Istotne znaczenie w niniejszej sprawie ma również uchwała pełnego składu Izby Cywilnej Sądu Najwyższego z 25 kwietnia 2024 r., III CZP 25/22, która z chwilą jej podjęcia uzyskała moc zasady prawnej zgodnie z art. 87 § 1 zd. 1 ustawy z dnia 8 grudnia 2017 r. o Sądzie Najwyższym (tekst jedn.: Dz.U. z 2024 r., poz. 622), i jako taka wiąże inne składy Sądu Najwyższego.

Zgodnie z uchwałą:

1. w razie uznania, że postanowienie umowy kredytu indeksowanego lub denominowanego odnoszące się do sposobu określania kursu waluty obcej stanowi niedozwolone postanowienie umowne i nie jest wiążące, w obowiązującym stanie prawnym nie można przyjąć, że miejsce tego postanowienia zajmuje inny sposób określenia kursu waluty obcej wynikający z przepisów prawa lub zwyczajów.
2. w razie niemożności ustalenia wiążącego strony kursu waluty obcej w umowie kredytu indeksowanego lub denominowanego umowa nie wiąże także w pozostałym zakresie.
3. jeżeli w wykonaniu umowy kredytu, która nie wiąże z powodu niedozwolonego charakteru jej postanowień, bank wypłacił kredytobiorcy całość lub część kwoty kredytu, a kredytobiorca dokonywał spłat kredytu, powstają samodzielne roszczenia o zwrot nienależnego świadczenia na rzecz każdej ze stron.
4. jeżeli umowa kredytu nie wiąże z powodu niedozwolonego charakteru jej postanowień, bieg przedawnienia roszczenia banku o zwrot kwot wypłaconych z tytułu kredytu rozpoczyna się co do zasady od dnia następującego po dniu, w którym kredytobiorca zakwestionował względem banku związanie postanowieniami umowy.
5. jeżeli umowa kredytu nie wiąże z powodu niedozwolonego charakteru jej postanowień, nie ma podstawy prawnej do żądania przez którąkolwiek ze stron odsetek lub innego wynagrodzenia z tytułu korzystania z jej środków pieniężnych w okresie od spełnienia nienależnego świadczenia do chwili popadnięcia w opóźnienie co do zwrotu tego świadczenia.

Odnosząc się w dalszej kolejności do kwestii znaczenia woli konsumenta w kontekście stwierdzenia przez sąd, że umowa kredytu denominowanego (indeksowanego) zawiera postanowienia niedozwolone, Sąd Najwyższy wskazuje, że w orzecznictwie SN przyjęto pogląd, zgodnie z którym to dla kredytobiorcy-konsumenta zastrzeżono możliwość podjęcia ostatecznej decyzji co do sanowania niedozwolonej klauzuli albo powołania się na całkowity upadek umowy także wtedy, gdy umowa mogłaby zostać utrzymana w mocy przez zastąpienie klauzuli abuzywnej stosownym przepisem. Wola wyrażona przez konsumenta, w zależności od jego interesu, winna być decydująca co do skutku sankcji stosowanej na wypadek zawarcia w umowie kredytu indeksowanego do waluty obcej postanowienia umownego uznanego za niedozwolone. Takie postanowienie „nie wiąże” konsumenta, co oznacza, iż dopuszczalne jest przyjęcie w zależności od interesu konsumenta, iż umowa kredytu może wiązać strony w pozostałym zakresie albo że konsekwencją tego jest upadek całej umowy. W razie więc abuzywności klauzul umownych w umowie kredytu indeksowanego (denominowanego) do waluty obcej należy w pierwszej kolejności zastosować sankcję upadku całej umowy, jeżeli żąda tego konsument w sporze z przedsiębiorcą. To od decyzji konsumenta zależy, czy umowa ta może nadal obowiązywać, czy też upada. Nie ma podstaw do tego by oceniając żądanie konsumenta-kredytobiorcy przyjąć, że usprawiedliwiony interes słabszej strony stosunku umownego będzie dostatecznie chroniony w inny sposób aniżeli wynikający ze zniesienia ze skutkiem *ex tunc* stosunku umownego (wyrok SN z 18 maja 2022 r., II CSKP 1316/22).

W odniesieniu do kwestii związanej z obowiązkiem informacyjnym banku Sąd Najwyższy zwraca uwagę, że zgodnie z utrwalonym orzecznictwem SN ogólne pouczenie konsumenta, iż wahania kursów waluty obcej, do której kredyt jest denominowany (indeksowany) wpłyną na wysokość salda kredytu oraz wysokość raty kapitałowo-odsetkowej wyrażonej w walucie krajowej, jest niewystarczające dla stwierdzenia, że bank udzielił kredytobiorcy-konsumentowi wystarczającej informacji. Sąd Najwyższy podkreślał także, że nawet przestrzeganie przez bank obowiązującego w dacie zawarcia umowy standardu wynikającego z rekomendacji S Komisji Nadzoru Bankowego dotyczącej dobrych praktyk w zakresie ekspozycji kredytowych zabezpieczonych hipotecznie wydanej w 2006 r. nie wyklucza oceny,

że bank nie udzielił konsumentowi należytej informacji, a ocena ta może przesądzać nietransparentność klauzuli ryzyka walutowego (zob. np. wyroki Sądu Najwyższego z 13 maja 2022 r., II CSKP 464/22 i z 20 lutego 2023 r., II CSKP 809/22). Zachowanie informacyjne banku powinno polegać na poinformowaniu klienta o zakresie ryzyka kursowego w sposób jednoznaczny i zrozumiałe unaoczniający konsumentowi, który z reguły posiada elementarną znajomość rynku finansowego, że zaciągnięcie tego rodzaju kredytu jest bardzo ryzykowne, a efektem może być obowiązek zwrotu kwoty wielokrotnie wyższej od pożyczonej mimo dokonywania regularnych spłat (wyrok SN z 27 listopada 2019 r., II CSK 483/18).

Przyjęcia skargi do rozpoznania nie uzasadnia również sformułowanie przez skarżącą zagadnienia dotyczącego sposobu zwrotu świadczenia kredytobiorcy przez kredytodawcę w sytuacji, gdy kredytobiorca dokonywał spłat bezpośrednio w walucie obcej, a prawomocne orzeczenie zasądza od kredytodawcy zwrot uzyskanych przysporzeń bezpośrednio w walucie obcej. W orzecznictwie Sądu Najwyższego przyjmuje się, że świadczenie nienależne (art. 410 k.c.) jest szczególną postacią bezpodstawnego wzbogacenia (art. 405 k.c.) obejmującą przypadki, w których wzbogacony uzyskał korzyść majątkową w wyniku świadczenia. Utrwalony jest jednocześnie pogląd, że ogólne przesłanki bezpodstawnego wzbogacenia należy rozumieć specyficznie w przypadku nienależnego świadczenia, gdyż sam fakt spełnienia go uzasadnia roszczenie kondykcyjne. W takim przypadku nie zachodzi już potrzeba badania w procesie, czy i w jakim zakresie spełnione świadczenie wzbogaciło osobę, na rzecz której świadczone (accipiens), oraz czy majątek świadczącego (solvens) uległ zmniejszeniu. Uzyskanie nienależnego świadczenia samoistnie wypełnia przesłankę powstania wzbogacenia, a spełnienie tego świadczenia przesłankę zubożenia (wyroki SN: z 24 listopada 2011 r., I CSK 66/11; z 9 sierpnia 2012 r., V CSK 372/11; z 28 sierpnia 2013 r., V CSK 362/12; z 15 maja 2014 r., II CSK 517/13; z 29 listopada 2016 r., I CSK 798/15; z 11 maja 2017 r., II CSK 541/16; z 17 czerwca 2021 r., IV CSKP 49/21). Skoro zatem powodowie dokonali na rzecz banku spłaty określonej kwoty w walucie CHF, to w razie stwierdzenia przez sąd powszechny nieistnienia stosunku prawnego z uwagi na

nieważność umowy nienależnym świadczeniem jest ta kwota w CHF, którą powodowie spłacili na rzecz banku i to właśnie ta kwota powinna zostać im zwrócona zgodnie z teorią dwóch kondykcji. Podstawy do ewentualnego zmniejszenia (z uwagi na zmianę wysokości kursu waluty CHF w stosunku do okresu, gdy powodowie dokonywali spłat w tej walucie) wysokości świadczenia, które bank powinien spełnić na rzecz powodów, nie należy zatem poszukiwać w przepisach o nienależnym świadczeniu lecz np., w żadnej mierze nie rozstrzygając tej kwestii w tym miejscu, w art. 358¹ § 3 k.c. Pozwana nie przedstawiła jednak w uzasadnieniu wniosku o przyjęcie skargi do rozpoznania wyводу prawnego w tym zakresie.

Sąd Najwyższy nie dostrzegł również podstaw do przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania z uwagi na wskazaną przez pozwaną potrzebę wykładni przepisów prawnych, które mają budzić poważne wątpliwości lub wywoływać rozbieżności w orzecznictwie sądów. Uzasadnienie wniosku o przyjęcie skargi do rozpoznania jest w tym zakresie sformułowane wadliwie. Pozwana uzasadniając występowanie poszczególnych wątpliwości i rozbieżności w orzecznictwie nie przywołała orzecznictwa aktualnego na datę wniesienia skargi kasacyjnej lecz orzecznictwo starsze, często sprzed kilku lat, w tym nawet z 2015 r. Ponadto, w odniesieniu do kwestii związanej z tym, czy kredytobiorca, decydując się na spłatę kredytu w PLN, mimo że od momentu zawarcia umowy rozliczenia mogły być dokonywane w walucie obcej, wyraził świadomą wolę na skorzystanie z tabel kursowych banku, Sąd Najwyższy wskazuje, że stanowisko pozwanej opiera się założeniu, że umowa kredytu zawarta przez strony nie była ani umową kredytu indeksowanego ani denominowanego. Tymczasem, wbrew twierdzeniem skarżącej, w niniejszej sprawie, jak wskazano już powyżej, mamy do czynienia z umową kredytu denominowanego, w odniesieniu do której rozstrzygnięto już w orzecznictwie, jakie konsekwencje dla możliwości utrzymania takiej umowy w mocy ma stwierdzenie, że zawiera ona niedozwolone postanowienia umowne dotyczące ustalania kursu waluty obcej na potrzeby wykonania umowy.

Z przytoczonych względów należało odmówić przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania (art. 398⁹ § 2 k.p.c.).

[M.O.]

[a.ł.]

SSN Kamil Zaradkiewicz